

Justitieutskottets betänkande

1984/85:25

om anslag till domstolsväsendet m. m. (prop. 1984/85:100 bil. 4, D, jämte motioner)

ANDRA HUVUDTITELN

Domstolsväsendet m. m.

1. **Domstolsverket.** Utskottet tillstyrker regeringens i proposition 1984/85:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt D 1 (s. 79 och 80) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Domstolsverket* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 51 730 000 kr.

2. **Allmänna domstolarna.** Regeringen har under punkt D 2 (s. 80–91) föreslagit riksdagen att till Allmänna domstolarna för budgetåret 1985/86 anvisa ett förslagsanslag av 940 580 000 kr.

Motioner

I motion 1984/85:380 av Allan Ekström (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 beträffande antal nämndemän i tingsrätt.

I motion 1984/85:454 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 såväl beträffande antal nämndemän i tingsrätt som beträffande bestämmelser om omröstning i ifrågavarande domstolar (yrkande 6 delvis).

I motion 1984/85:585 av Lena Öhrsvik (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av bestämmelsen om frågeförbud i rättegångsbalken, med syftet att bestämmelserna i socialtjänstlagen och rättegångsbalken korresponderar med varandra.

I motion 1984/85:691 av Ewy Möller (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 om antalet nämndemän i tingsrätt.

I motion 1984/85:968 av Margaretha af Ugglas m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 om antalet nämndemän i tingsrätt.

I motion 1984/85:1244 av Hans Petersson i Röstånga m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en

utvärdering skall göras av de nya reglerna om tjänstledighet för domare (yrkande 4).

I motion 1984/85:1534 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga och med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:1532, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de före den 1 juli 1983 gällande reglerna för nämndemäns medverkan i tingsrätt snarast möjligt bör återinföras (yrkande 6).

I motion 1984/85:1649 av Anders Andersson (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om sådan ändring av trafikbrottslagen att strafföreläggande kan ifrågakomma vid enklare fall av smitning.

I motion 1984/85:1652 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga,

- att riksdagen beslutar att, med verkan från nästa mandatperiod, de före den 1 juli 1983 gällande reglerna beträffande lekmanamedverkan i våra domstolar åter skall gälla (yrkande 7 delvis).
- att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om antalet nämndemannadagar i domstol (yrkande 8),
- att riksdagen, med avslag på proposition 1984/85:100 bil. 4, vad avser arvodering av nämndemän, beslutar höja dagarvudet med 60 kr./dag till 280 kr./dag (yrkande 9).

I motion 1984/85:2395 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen avslår regeringens förslag om nytt system för arvodering av nämndemän (yrkande 4).

Hearing m. m.

I anslutning till behandlingen av regeringens förslag till medelsanvisning under anslagen till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna har utskottet uppvaktats av företrädare för personalorganisationerna JUSEK och Statstjänstemannaförbundet. Därjämte har utskottet hållit hearing med företrädare för justitiedepartementet och domstolsverket. I ärendet har vidare till utskottet inkommit en skrift från Sveriges domarcförbund (*bilaga 1*) och en skrift från JUSEK och Statstjänstemannaförbundet (*bilaga 2*).

Utskottet

Medelsberäkningen

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär en ökning av anslaget med drygt 51 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår; totalt föreslås ett anslag av 940,5 milj. kr. Uppräk-

ningen av anslaget hänför sig framför allt till ökade löne- och lokalkostnader samt till förbättrade arvoden åt nämndemän. Medel beräknas inte för inrättande av nya tjänster.

Utskottet noterar att medelsberäkningen i år – såsom också skedde förra året – sker med utgångspunkt i ett begränsat huvudförslag om besparingar (10 milj. kr.). Vid budgetberedningen förra året (JuU 1983/84:23 p. 1 och 2) förklarade sig utskottet, se med oro på arbetsläget inom de allmänna domstolarna, vilket under senare år varit ansträngt; antalet mål och ärenden hade fortlöpande ökat. Utskottet påpekade också att resursförstärkningarna till polisen och åklagarväsendet naturligtvis ställer domstolsväsendet inför ökade krav. Utskottet nödgades emellertid konstatera att det med hänsyn till det statsfinansiella läget inte var möjligt att tillföra de allmänna domstolarna några nya resurser; ansträngningarna fick inriktas på att genom rationaliseringar och omfördelningar stärka domstolarnas möjlighet att möta den ökade arbetsmängden. I sammanhanget erinrade dock utskottet om att kravet på rättssäkerhetens upprätthållande sätter en gräns för möjligheterna att genom rationaliseringar och liknande åstadkomma lättnader i fråga om domstolarnas arbetsförhållanden. I ett inledande allmänt avsnitt i årets budgetproposition uttalar chefen för justitiedepartementet bl. a. att det är angeläget att ta till vara alla möjligheter att rationalisera och effektivisera verksamheten inom rättsväsendet. Detta får dock enligt departementschefen inte leda till att rättssäkerheten eller medborgarnas krav på rimlig service från de rättsvårdande myndigheterna åsidosätts. Utskottet finner det angeläget att framhålla den samsyn som sålunda råder.

Vid bedömningen av medelstillelningen till de allmänna domstolarna vill utskottet till en början nämna att målutvecklingen i tingsrätterna under åren 1982–1984 är förhållandevis gynnsam. Statistiken över antalet inkomna och antalet balanserade tvistemål och brottmål visar kontinuerligt sjunkande siffror för ett vart av de tre åren. Minskningen torde dock, som också departementschefen uttalar, inte fullt ut motsvaras av en nedgång i domstolarnas arbetsbörda; som utskottet förra året noterade blir brottmålen mera komplicerade och svårhanterliga. – För hovrätternas vidkommande ser utvecklingen något annorlunda ut. Av tillgänglig statistik för åren 1974–1984 framgår att såväl antalet inkomna mål som antalet balanserade mål under perioden kontinuerligt ökat även om ökningstakten varit måttlig. Beträffande särskilt brottmålen kan noteras en viss minskning av antalet inkomna mål under år 1984. De nu nämnda talen för hovrätterna bör ses mot bakgrund av att antalet nytillkommande tjänster för domare och fiskaler under perioden varit begränsat.

Till bilden hör vidare att domstolarna har små möjligheter att själva påverka verksamhetens omfattning. Beträffande utvecklingen på brottmålsidan måste härvidlag särskilt uppmärksammas de förstärkningar som fortlöpande tillförs polisen och åklagarväsendet; utskottet har redan tidigare konstaterat att dessa ställer domstolsväsendet inför ökade krav.

Domstolarnas arbetsläge påverkas emellertid också i positiv riktning av vissa faktorer. Utskottet vill särskilt nämna det fortgående rationaliseringsarbetet (bl. a. införande av ADB-stöd samt delegering av arbetsuppgifter till biträdespersonal). Av betydelse i sammanhanget är också genomförda och aviserade ändringar på processlagstiftningens och strafflagstiftningens område. Härvidlag bör särskilt pekas på fattade beslut om avkriminaliseringar, förundersökningsbegränsningar och ökade möjligheter att använda straffföreläggande liksom på ändrade regler för de allmänna domstolarnas sammansättning (bl. a. utökade möjligheter till ensamdomarkompetens i tingsrätt och minskning av antalet juristdomare i hovrätt från fyra till tre). Här skall också pekas på det arbete domstolsverket bedriver bl. a. i syfte att åstadkomma en disponering av resurserna så att arbetsbördan mellan domstolarna blir jämnt fördelad.

Sammantaget ser utskottet – liksom föregående år – med oro på arbetsläget inom de allmänna domstolarna, särskilt hovrätterna. Även om vissa utvecklingstendenser är ägnade att dämpa oron förstärks den samtidigt av sådana synpunkter som i år kommit utskottet till del från dem som är verksamma inom domstolsväsendet. Utskottet vill för sin del framhålla att det av flera skäl är mycket angeläget att arbetsförhållandena inom domstolarna förblir sådana att den hittillsvarande höga standarden i dömandet och rättsvården i övrigt behålls. En sådan ordning är nämligen av vital betydelse inte bara för de enskilda medborgare som kommer i kontakt med rättsväsendet utan också för statsverksamheten i stort. I sammanhanget är det inte oviktigt att erinra om att det i både tingsrätterna och hovrätterna måste ges erforderlig tid åt den betydelsefulla träning och utveckling av blivande domare som där äger rum. Utskottets bedömning blir – i överensstämmelse med vad departementschefen uttalar – att det föreliggande förslaget till medelsanvisning för budgetåret 1985/86 bör kunna godtas utan att effektiviteten och rättssäkerheten vid domstolarna sätts i fara. Utskottet vill dock tillfoga att utskottet utgår från att särskilt de personalinskränkningar som framtvingas av besparingskravet kommer att ske med varsamhet och med hänsyn både till intressena hos berörd personal och till anspråket på kvalitet i rättsvården. Problemen torde kunna bemästras genom att de nödvändiga åtgärderna sträcks ut över budgetåret; vid oförutsedda svårigheter får naturligtvis fråga om medelsanvisning på tilläggsbudget aktualiseras.

Nämndemän i tingsrätt

Antal nämndemän m. m.

Reglerna om tingsrätts sammansättning ändrades i vissa avseenden den 1 juli 1983 (prop. 1982/83:126, JuU 32, SFS 1983:370). Då infördes som huvudregel att tingsrätt vid huvudförhandling i brottmål och i familjerättsliga tvistemål och sådana ärenden som krävde medverkan av nämnd är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän i stället för som tidigare fem

nämndemän. I mål om brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år skall dock fortfarande fem nämndemän delta.

Samtidigt ändrades också reglerna om rösträtt för tingsrättsnämndemännen så att de numera har individuell rösträtt. Den kollektiva beteckningen nämnd avskaffades därvid. Vid lika röstetal har ordföranden numera i princip utslagsröst. I brottmål skall dock den lindrigaste meningen gälla om den fått hälften av rösterna.

De omröstningsregler som gällde för femmannanämnden innebar i huvudsak att vid oenighet nämndens mening skulle gälla om minst fyra nämndemän var överens om domskälen och domslutet. I praktiken medförde denna ordning i de flesta fall samma resultat som individuell rösträtt med utslagsröst för ordföranden.

Det totala antalet nämndemän i de olika domkretsarna har behållits oförändrat efter nedskärningen av det antal nämndemän som medverkar i varje mål. Nämndemännen är närmare 8 000 till antalet.

I sex motioner begärs att den gamla ordningen med fem nämndemän införs igen (motionerna 380, 454, 691, 968, 1534 och 1652). Motionärerna anför bl. a. att den nuvarande regleringen har medfört en minskad allsidighet och representativitet bland nämndemännen, något som är till nackdel för rättskipningen i tingsrätt. I flera av motionerna hävdas också att varje nämndeman numera tjänstgör så sällan att rutinen och kunskapen om lagändringar m. m. har försämrats, vilket innebär brister i kontinuiteten och i likformigheten i lagtillämpningen. I motion 691 uttalas att tecken tyder på att antalet överklagade tingsrättsdomar har ökat efter det att nämndemännens antal sänkts.

I motion 454 begärs att vid ökat antal nämndemän den tidigare gällande ordningen för omröstning återinförs.

I motion 1652 vänder sig motionärerna mot vad departementschefen anför i budgetpropositionen i fråga om tjänstgöringstäthet för nämndemännen.

Vid sin behandling år 1983 av frågan om nämndemännens antal erinrade utskottet (s. 19) om att det råder en bred enighet om att den lekmanamedverkan som föreligger i våra domstolar är av stort värde av flera skäl. Utskottet uttalade därvid att lekmannainflytandet först och främst utgör en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med allmänna rättsuppfattningar i samhället. Av särskilt värde är, anförde utskottet, lekmanamedverkan när det gäller bedömningsfrågor, t. ex. angående påföljdval eller bevisvärdering; lekmannens medverkan bidrar därigenom till att medborgarnas förtroende för rättskipningen upprätthålls. Vidare tillgodoser enligt utskottet lekmännen medborgarnas intresse av insyn i domstolarnas verksamhet. Med anledning av motionskritik som gick ut på att ett sänkt antal nämndemän skulle medföra minskad allsidighet och försämrad representativitet bland nämndemännen framhöll utskottet att dessa risker effektivt motverkas om även för framtiden det totala antalet nämndemän i de olika domkretsarna behålls oförändrat och alltså även fortsättnings-

vis ett stort antal lekmän kommer att vara engagerade i rättskipningen. Utskottet uttalade sammanfattningsvis (s. 20) att en minskning av nämndemännens antal till tre i mål av mer normal omfattning inte kunde antas leda till någon försämring av tingsrätternas möjligheter att komma fram till en sakligt riktig dom. Inte heller i övrigt fanns det enligt utskottets mening skäl att befara att förslaget skulle innebära några negativa konsekvenser för rättskipningen.

När det gällde rösträtt och omröstningsregler uttalade utskottet bl. a. (s. 22 f) att det skulle innebära en icke godtagbar försvagning av nämndemännens ställning att i ett system där rätten består av tre nämndemän jämte den lagfarne domaren behålla de gamla rösträttsreglerna; då skulle det nämligen i princip krävas fullständig enighet bland nämndemännen för att överrösta ordföranden. Utskottet, som konstaterade att i de domstolar där nämndemännen redan hade individuell rösträtt ordföranden hade utslagsröst utom i brottmål där valet står mellan meningar varav en kan anses som lindrigare än den andra, fann inte anledning till erinran mot att denna ordning infördes även i fråga om familjerättsliga mål och ärenden vid tingsrätterna. I fråga om brottmål ansåg utskottet det ligga i linje med principerna för ett rättssamhälle att vid så stor tvekan inom domstolen att ingen mening fått mer än hälften av rösterna den mening blir gällande som är till fördel för den tilltalade. Att för tingsrätterna ha en annan ordning än denna, som redan genomförts i alla kollegiala domstolar som handlägger brottmål, skulle enligt utskottets mening innebära ett avsteg från den nyss återgivna grundsatsen som var svårt att försvara.

Utskottet uttalade samtidigt som sin mening att det inte fanns anledning att befara fler materiellt felaktiga domar eller ett ökat antal överklagade mål om den lindrigaste meningen får gälla i ett brottmål i stället för att ordföranden med sin utslagsröst får avgöra utgången.

Utskottet gjorde avslutningsvis det uttalandet (s. 32) att den ändrade ordningen i fråga om tingsrätternas sammansättning borde utvärderas sedan tillräcklig erfarenhet vunnits av den.

Med anledning av motionsyrkanden om återinförande av ordningen med fem nämndemän ansåg utskottet i april 1984 att det saknades anledning till annan bedömning än den utskottet gett uttryck för år 1983 (JuU 1983/84:23 s. 7).

Utskottet vill med anledning av de aktuella motionerna först framhålla att det enligt utskottets bedömning inte finns skäl att nu anlägga någon annan syn på frågan om nämndemännens antal än utskottet gjort åren 1983 och 1984. Det stora värde som lekmanamedverkan i våra tingsrätter innebär har enligt utskottets mening inte förringats eller gått förlorat genom 1983 års reform; nämndemännens deltagande i domstolarnas arbete utgör oförändrat en mycket värdefull del i rättskipningen. I sammanhanget vill utskottet också peka på att utskottet i många år verkat för att säkerställa en allsidig rekrytering till nämndemannakåren och att som resultat därav påtagliga

åtgärder i detta angelägna syfte nu är förestående (se i det följande om ersättning till nämndemän).

Vad gäller den i motion 691 berörda ökningen av överklaganden av tingsrättsdomar kan utskottet nämna att den totala måltillströmningen till hovrätterna har ökat oavbrutet sedan många år men att, såvitt gäller enbart brottmål, en minskning dock har inträtt år 1984.

Med det sagda avstyrker utskottet bifall till motionerna i denna del. Vid denna bedömning saknar utskottet anledning att uttala sig i fråga om rösträtt och omröstningsregler.

När det gäller den i motion 1652 aktualiserade frågan om tjänstgöringstättetheten för nämndemännen bör följande nämnas. I 1983 års lagstiftningsärendet förordade departementschefen (prop. 1982/83:126 s. 30) att antalet nämndemän i de olika domkretsarna behölls efter det att domförhållsreglerna ändrats. Han uttalade därvid bl. a. att en minskad tjänstgöringsfrekvens gör uppdraget mindre betungande samtidigt som ett stort antal lekmän även i fortsättningen skulle komma att vara engagerade i rättskipningen. Han anförde vidare att utgångspunkten borde vara att nämndemännen får en väl avvägd tjänstgöringstättethet. Någon allmängiltig regel för detta borde inte ställas upp. En ordning där varje nämndeman i sin schemalagda tjänstgöring deltar åtminstone en dag var sju veckor borde emellertid enligt hans mening kunna tjäna som riktmärke.

Utskottet berörde, som redan sagts, denna fråga i samband med minskningen av antalet nämndemän vid prövning av motionsinläggningar om risk för minskad allsidighet och försämrad representativitet. Därvid uttalade utskottet att dessa risker effektivt motverkas om även för framtiden det totala antalet nämndemän i de olika domkretsarna behålls oförändrat. Även fortsättningsvis kommer härigenom ett stort antal lekmän att vara engagerade i rättskipningen, anförde utskottet, något som är till fördel inte minst vad gäller intresset av att det skall råda bredd och allsidighet inom nämndemannakåren (JuU 1982/83:32 s. 19 f).

Under hösten 1984 har en promemoria om nämndemännens ersättning och tjänstgöringsförhållanden upprättats inom justitiedepartementet och därefter remissbehandlats. Utskottet kommer längre fram i detta betänkande att ta upp ersättningsfrågan. Vad gäller tjänstgöringstättetheten kan följande nämnas.

I promemorian sägs att antalet tjänstgöringstillfällen för nämndemännen efter reformen år 1983 i allmänhet torde ha minskat med 2–4 dagar årligen för de flesta. Den vanligaste tjänstgöringstättetheten (för ca 40 % av nämndemännen) var år 1980 11–20 dagar om året. Variationerna var dock stora; ca 20 % av nämndemännen tjänstgjorde högst 5 dagar om året och ca 20 % 6–10 dagar.

I promemorian uttalas att övervägande skäl talar för att de schemalagda tjänstgöringsdagarna i allmänhet inte bör uppgå till fler än ca 10 om året. Framför allt tingsrätterna behöver nämndemän som kan ställa upp vid extra

rättegångsdagar eller som kan delta vid långa rättegångar, och med fler schemabundna tjänstgöringsdagar torde det enligt promemorian vara svårt för yrkesverksamma att vara borta från sina arbetsplatser även vid sådana tillfällen. Undersökningar har visat att det främst är de äldre nämndemännen som kan åta sig uppdrag utöver det ordinarie schemat; ett sätt att nå bättre representativitet även vid extra rättegångsdagar och långa rättegångar skulle därför enligt promemorian vara att den schemalagda tjänstgöringen inte görs mer omfattande än som angavs i propositionen år 1983, dvs. ungefär en dag var sju vecka eller 8–10 dagar om året.

Departementschefen anför i budgetpropositionen (s. 90 f) att han delar den i promemorian framförda uppfattningen – som också vunnit stöd av de flesta remissinstanserna – att en tjänstgöringståthet om 8–10 dagar per år är ett lämpligt riktmärke. Han uttalar också att de flesta remissinstanserna delar ståndpunkten i promemorian att frågan om vilket antal nämndemän som bör knytas till varje domstol bör lösas först efter en utvärdering av 1983 års domförhållandenreform.

Utskottet delar i denna fråga den bedömning som departementschefen sålunda gett till känna och som för övrigt godtagits redan i lagstiftningsärendet år 1983. Vad nu sagts hindrar naturligtvis inte att den utvärdering som skall göras kan komma att ge anledning till en annan syn på de aktuella frågorna.

Utskottet avstyrker således bifall till det aktuella motionsyrkandet.

Ersättning till nämndemän

I motionerna 1652 och 2395 vänder sig motionärerna mot de nya regler för ersättning till nämndemän som departementschefen presenterar i budgetpropositionen (s. 90).

Ersättningen till nämndemännen regleras i förordningen (1982:814) om ersättning till nämndemän och vissa andra uppdragstagare inom domstolsväsendet m. m. Enligt denna utgår till nämndemän av allmänna medel arvoden, reseersättning och traktamenten. Reseersättning och traktamente utgår enligt de bestämmelser om reseförmåner som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet.

Arvode för sammanträde uppgår sedan den 1 juli 1981 till 220 kr. för varje sammanträdesdag. Under vissa förutsättningar betalas sådant arvode även för resdagar. Till nämndemän i länsrätt och mellankommunala skatterätten utgår även arvode för förberedelsearbete.

Kostnaderna för nämndemannaersättningar uppgick budgetåret 1983/84 till omkring 29,3 milj. kr.

I det tidigare nämnda lagstiftningsärendet år 1983 behandlade utskottet frågor om nämndemännens tjänstgöringsförhållanden, nämndemannarekryteringen och ersättningen till nämndemännen. För en utförlig redogörelse i dessa frågor hänvisas till utskottets betänkande JuU 1982/83:32 s. 26 ff.

I det betänkandet anförde utskottet med anledning av motioner om förbättrade ekonomiska villkor för nämndemännen bl. a. att utskottet ansåg det nödvändigt att regeringen skyndsamt vidtar åtgärder för att åstadkomma en så allsidig sammansättning av nämndemannakåren som möjligt. En sådan åtgärd var enligt utskottet att ändra ersättningsreglerna så att de inte leder till en underrepresentation för industriarbetare och andra yrkesgrupper som får vidkännas fullt löneavdrag när de tjänstgör som nämndemän. En viss höjning av arvoden var därför enligt utskottets mening nödvändig. Det uppdrogs åt regeringen att överväga utformningen av höjningarna och att överväga även andra åtgärder i det angivna syftet, bl. a. differentiering av arvoden med hänsyn till om löneavdrag sker eller inte.

I den departementspromemoria som nämnts i föregående avsnitt analyseras tre olika lösningar av arvodesfrågan. Här ges en sammanfattande beskrivning av de olika alternativ som presenteras där.

Alternativ A innebär ett enhetligt arvode för alla nämndemän. Det nuvarande dagarvode på 220 kr. motsvarar helt löneavdrag vid en årsinkomst av drygt 55 000 kr. I promemorian antas att medianinkomsten för nämndemän är omkring 90 000 kr. Ett dagarvode som skulle motsvara helt löneavdrag vid den årsinkomsten uppgår till 345 kr. Kostnaden för en sådan höjning har i promemorian beräknats till drygt 17 milj. kr. om året. – Den stora fördelen med alternativ A är enligt promemorian att arvodet är lätt att administrera och kostnadsberäkna. Som den största nackdelen anges att även en måttlig höjning medför kraftigt ökade kostnader för staten. Om man vill kompensera inkomstbortfall i vanliga inkomstlägen och på så sätt bidra till en ökad representativitet inom nämndemannakåren krävs det – uttalas det i promemorian – betydande höjningar, som i sin tur innebär överkompensation för de grupper som inte drabbas av löneavdrag eller endast ett mindre sådant.

Bedömningen i promemorian är att övervägande skäl talar för att den nuvarande ordningen med ett enhetligt arvode överges; enligt promemorian framstår det som mer angeläget att satsa de begränsade ekonomiska resurser som står till buds på en kompensation för dem som hittills har förlorat på uppdraget än på en höjning för dem som inte har någon inkomstförlust.

Alternativ B innebär ett system med ett enhetligt grundarvode till samtliga nämndemän och individuella tilläggsbelopp till dem som drabbas av löneavdrag som överstiger grundarvode. I promemorian framhålls att alternativet framför allt har den fördelen att nämndemannatjänstgöringen inte medför någon ekonomisk uppoffring; detta ersättningssystem borde alltså främja rekryteringen bland de grupper som för närvarande är underrepresenterade, t. ex. yrkesverksamma hos privata arbetsgivare. Samtidigt sägs emellertid i promemorian att kostnadsökningarna är svåra att överblicka, t. ex. därigenom att framtida löneökningar återverkar på tilläggsbeloppens storlek. Bl. a. mot denna bakgrund tas i promemorian upp tanken att bestämma ett tak för den högsta sammanlagda ersättningen. Om det högsta sammanlagda arvodet

bestäms till 450 kr. (oförändrat grundarvode med 220 kr. och tilläggsbelopp med 230 kr.) skulle enligt promemorian ersättningen motsvara en dags löneavdrag vid en inkomst på 117 000 kr. och anknyta till den s.k. brytpunkten i skattelagstiftningen. Kostnadsökningen beräknas vid denna lösning till 7 milj. kr. – I promemorian anges att alternativet innebär administrativt merarbete och ökade kostnader för bl. a. beräkningen av ersättningarna.

Alternativ C innebär att ett enhetligt grundarvode betalas till alla nämndemän och att ett lika stort tilläggsbelopp dessutom betalas till dem som inte kompenseras för inkomstbortfall med enbart grundarvodet. I promemorian uttalas att systemet visserligen skulle vara lättare att administrera än alternativ B och även medföra lägre kostnader för staten. Samtidigt betonas dock att systemet ger en icke önskvärd tröskeffekt som skulle överkompensera personer i inkomstlägen strax över den inkomstgräns vid vilken löneavdraget överensstämmer med grundarvodet.

Departementschefen uttalar i budgetpropositionen (s. 90) att alternativ B – grundarvode och individuellt tilläggsbelopp – som majoriteten av remissinstanserna stannat för bör väljas. Han anser att man åtminstone inledningsvis bör sätta ett tak såsom föreslagits i promemorian. I budgetförslaget beräknas för de allmänna domstolarnas del ökade nämndemannakostnader från budgetårets början med 6 milj. kr.

I motion 1652 förespråkas en generell höjning av nämndemannaarvodet till 280 kr. om dagen inom ramen för det i budgetpropositionen beräknade beloppet. Den av departementschefen anvisade modellen godtas inte av motionärerna.

Även i motion 2395 avvisas ett nytt arvoderingssystem, och motionärerna uttalar sig för en generell höjning. I motionen anføres att det system som förs fram i budgetpropositionen är administrativt betungande och missgynnar vissa nämndemän relativt sett.

Utskottet vill för egen del i denna fråga anföra följande.

Utskottet har under många år ansett det nödvändigt att få till stånd en mer allsidig sammansättning av nämndemannakåren och har i detta syfte framhållit att en höjning av arvoden måste ske. Utan en sådan reform har utskottet inte ansett det möjligt att komma till rätta med exempelvis det otillfredsställande förhållandet att sådana yrkesarbetare – bl. a. industriarbetare – som får vidkännas fullt löneavdrag vid tjänstgöring i rätten är underrepresenterade i nämndemannakåren. Utskottet ser med tillfredsställelse att detta problem nu har getts en konstruktiv behandling inom regeringskansliet.

När det härafter gäller frågan vilken metod för arvodering som är den lämpligaste vill utskottet först uttala att en generell höjning till ett för alla nämndemän lika stort ersättningsbelopp som någorlunda väl skulle motsvara det inkomstbortfall som en privatanställd yrkesarbetare gör vid tjänstgöring i

domstol av statsfinansiella skäl är helt utesluten. Den generella höjning som skulle rymmas inom det ekonomiska utrymme som står till buds är å andra sidan så begränsad att den med all sannolikhet skulle sakna betydelse ur rekryteringssynpunkt. Utskottet delar på anförda skäl departementschefens uppfattning att det är mer angeläget att utnyttja de begränsade ekonomiska resurserna för att kompensera dem som lider inkomstförlust på grund av nämndemannauppgiftet än att göra en generell höjning av arvodet. Utskottet, som sålunda avstyrker bifall till motionsyrkandena i denna fråga, ställer sig därför bakom det arvoderingsystem som benämnts alternativ B. Denna bedömning ändras inte av det förhållandet att systemet torde kräva mer arbete att sköta än den hittillsvarande ordningen. Utskottet utgår från att så enkla och smidiga rutiner som möjligt för alla berörda arbetas fram. För den händelse ett nytt ersättningssystem på grund av tekniska svårigheter inte skulle bli möjligt att genomföra fr. o. m. den 1 juli 1985, förutsätter utskottet att ett genomförande kommer till stånd snarast därefter.

Domarbana n

Regeringen har nyligen beslutat om vissa författningsändringar som innebär att möjligheterna för icke ordinarie domare att få tjänstledigt har begränsats. Syftet är att minska antalet icke ordinarie domare i förhållande till antalet ordinarie och att på det sättet bryta en utveckling som bedöms ha negativa effekter för domarkarriären och därmed för domarrekruteringen. I propositionen redogörs för bakgrunden m. m. I motion 1244 begärs ett tillkännagivande om att den nya ordningen bör utvärderas om några år.

Författningsändringarna bygger på en promemoria som upprättats inom justitiedepartementet och på vad som kommit fram vid remissbehandling av den.

Av promemorian framgår att antalet icke ordinarie domare (fiskaler och assessorer) som har uppdrag utanför domstolarna ökat kraftigt under den senaste tioårsperioden. År 1973 var antalet 224. År 1984 hade antalet nära nog fördubblats och var 411. Detta kommer enligt promemorian att medföra att den genomsnittliga tiden från inträdet i hovrätt eller kammarrätt till ordinarie tjänst kommer att öka drastiskt. Såvitt gäller tiden fram till adjunktion i hovrätt har den negativa utvecklingen redan börjat.

Departementschefen redovisar sin bedömning av frågan i propositionen. Han framhåller att han ansluter sig till uttalanden som tidigare har gjorts om värdet av en så öppen domarbana som möjligt inom ramen för det system som finns för utbildning och tjänstgöring. Samtidigt konstaterar han att utvecklingen med ett stort antal icke ordinarie domare sysselsatta på olika håll i statsförvaltningen är oroande, och han anför att flertalet remissinstanser har vitsordat att oron är befogad. För departementschefen står det klart att man inte kan godta en ordning enligt vilken de icke ordinarie domarna har en närmast obegränsad rätt till tjänstledighet för att fullgöra uppdrag inom

statsförvaltningen; med tanke på de verkningar detta får för domarkarriären och därmed för domarrekruteringen har han bedömt omedelbara åtgärder som ofrånkomliga.

De bedömningar som nu har redovisats ligger bakom de författningsändringar som tidigare har nämnts. Enligt dessa, som trädde i kraft den 1 januari 1985, gäller reglerna i anställningsförordningen (1965:601) om automatisk tjänstledighet i vissa fall av tjänsteförening inte längre för domarpersonal (SFS 1984:959–967). Frågan om tjänstledighet för offentliga uppdrag m. m. prövas i stället av regeringen. Rätten till ledighet enligt 3 § tjänstledighetsförordningen (1984:111) för att under en begränsad tid pröva annan anställning har inte inskränkts.

Genom den nya ordningen räknar departementschefen med att kunna få en samlad bild av situationen för de icke ordinarie domarna. Han kommer att verka för en praxis som innebär att man åtminstone på sikt kommer fram till en rimlig proportion mellan antalet ordinarie och icke ordinarie domare. Han anser vidare att förutsättningarna bör vara goda för att delegera beslutanderätten när tjänstledighetsärendena under en tid prövats av regeringen och en fast praxis har hunnit etableras.

Enligt utskottets mening är det ett viktigt samhällsintresse att hindra en utveckling som kan inverka menligt på rekryteringen till domarbanan.

Utskottet anser således att det är värdefullt att saken uppmärksammas inom justitiedepartementet och där analyserats ingående. Genom att regeringen själv skall pröva frågor om tjänstledighet bör det finnas goda möjligheter för regeringen att noga följa utvecklingen och att snabbt gripa in med ytterligare åtgärder om det visar sig att de redan beslutade inte får den effekt som avsetts. Utskottet anser sig kunna utgå från att regeringen utnyttjar dessa möjligheter och i lämpligt sammanhang redovisar erfarenheterna för riksdagen. Att riksdagen, såsom begärs i motion 1244, skall göra något tillkännagivande i frågan anser utskottet inte behövligt. Utskottet avstyrker således bifall till motionen i denna del.

Frågeförbudet i rättegångsbalken

I motion 585 begärs att bestämmelserna i rättegångsbalken om frågeförbudet beträffande vittnen ändras så att bestämmelserna korresponderar med den i 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen (1980:620) stadgade skyldigheten om uppgiftslämnande. – Motionären pekar på att nuvarande ordning kan leda till att uppgifter som någon är skyldig att lämna till en socialnämnd i vissa fall inte kan lämnas vid vittnesförhör inför förvaltningsdomstol.

Det spörsmål som tas upp i motionen skall ses mot bakgrund av sekretesslagstiftningen. Sekretesslagen (1980:100) innehåller bestämmelser om tystnadsplikt i det allmänna verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar (sekretess). I lagen finns bestämmelser om sekretess som berör stora delar av den offentliga verksamheten; sekretess gäller t. ex.

inom försvaret, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, polisens verksamhet och skatteförvaltningen. Sekretessen gäller i princip också i förhållande till andra myndigheter. Från denna huvudprincip finns dock en rad undantag. Sålunda får en sekretessbelagd uppgift röjas för en annan myndighet i de fall som anges i sekretesslagen eller i lag eller förordning till vilken sekretesslagen hänvisar.

I 14 kap. sekretesslagen finns bestämmelser som avser generella begränsningar i sekretessen mellan olika myndigheter. Sålunda får t. ex. enligt 14 kap. 2 § andra och tredje styckena en myndighet utan hinder av sekretess till polis eller åklagare lämna uppgifter som angår misstanke om allvarigare brott. I 14 kap. 1 § finns en generell bestämmelse som innebär att en föreskrift i lag eller förordning om uppgiftsskyldighet skall tillämpas också när sekretess gäller för de uppgifter som omfattas av skyldigheten.

Föreskrifter om sådan uppgiftsskyldighet finns numera på åtskilliga håll i lagstiftningen. Ett exempel härpå erbjuder bestämmelserna om vittnesplikt i rättegångsbalken (RB). Ett annat utgörs av den i motionen nämnda föreskriften i 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen. Enligt denna föreskrift är myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd. Uppgiftsskyldigheten gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning som nyss sagts. En föreskrift av motsvarande slag finns i 30 § lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall. – För sekretesskyddade uppgifter som t. ex. en läkare enligt den nämnda föreskriften i socialtjänstlagen lämnar till en socialnämnd gäller normalt sekretess också hos nämnden. Även hos en förvaltningsdomstol kan sekretess gälla för uppgifterna.

Som nyss sagts utgör bestämmelserna om vittnesplikt i RB sådana föreskrifter om uppgiftsskyldighet som avses i 14 kap. 1 § sekretesslagen. Vittnesplikten har med andra ord i princip företräde framför den sekretess eller tystnadsplikt som kan åvila vittnet. Från denna grundsats görs dock undantag i 36 kap. 5 § RB, vari stadgas att vittnesförhör inte får ske med den som är underkastad tystnadsplikt i vissa fall. Enligt paragrafens andra stycke får sålunda personer tillhöriga där angivna yrkesgrupper inte höras om något som de i sin yrkesutövning har blivit anförtrodda eller som de i samband därmed har fått veta (frågeförbud). Vittnesförhör får dock ske om det är medgivet i lag eller den till vilkens förmån tystnadsplikten gäller samtycker därtill. De yrkesgrupper som omfattas av frågeförbudet är advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, kuratorer vid kommunala familjerådgivningsbyråer och deras biträden. Annan än försvarare är dock alltid skyldig att avge utsaga i mål om ansvar för mycket grova brott.

Frågeförbudet är uppställt huvudsakligen i syfte att ge skydd för de enskilda personer som anlitar advokater, läkare m. fl. I förarbetena (SOU

1938:44 s. 392) till den aktuella bestämmelsen framhålls sålunda att vissa yrkesutövare intar en sådan förtroendeställning i förhållande till allmänheten att en viss tystnadsplikt till skydd för den enskilde är påkallad. Bestämmelserna i RB rörande vittnesplikten och frågeförbudet gäller i tillämpliga delar också vid förvaltningsdomstol (25 § förvaltningsprocesslagen [1971:291]).

I sammanhanget förtjänar det att nämnas att riksdagen hösten 1980 hos regeringen begärt en översyn av frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB (JuU 1980/81:2, rskr. 17). Frågan hade aktualiserats genom ett motionsyrkande om att frågeförbudet borde omfatta också psykologer. Översynen skulle enligt riksdagens beslut ta sikte på främst vilka yrkesgrupper som borde omfattas av frågeförbudet; även förbudets utformning kunde därvid övervägas.

Riksdagens skrivelse i ärendet är ännu inte slutbehandlad av regeringen. Enligt vad utskottet har erfarit är den begärda översynen alltså aktuell i regeringskansliet. Resultatet av de överväganden som kan komma att ske vid denna översyn avses numera (jfr JuU 1983/84:23 s. 10) bli redovisat i samband med de förslag som regeringen kan komma att lägga fram med anledning av bl. a. tvångsmedelskommitténs arbete (SOU 1984:54).

Här skall också nämnas att regeringen nyligen har förelagt riksdagen en proposition (1984/85:133) om skärpningar av statistiksekretessen. I propositionen föreslås bl. a. att den krets som omfattas av frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB skall utvidgas till att gälla också den som är underkastad sekretess enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (statistiksekretess).

Efter det anförda kan utskottet konstatera att – såsom påtalas i motionen – reglerna rörande vittnesplikten i RB och uppgiftsskyldigheten enligt 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen inte helt korresponderar med varandra. Detta förhållande kan, i linje med vad som sägs i motionen, leda till att en förvaltningsdomstol i ett mål om t. ex. vård enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga genom vittnesförhör med t. ex. en läkare inte skulle kunna få tillgång till de uppgifter som läkaren lämnat till socialnämnden och som kanske legat till grund för nämndens ansökan i målet. – I sammanhanget bör tilläggas att det också på andra områden än det här angivna torde föreligga en bristande överensstämmelse mellan vittnesplikten och skyldigheten att lämna uppgifter till myndighet.

Enligt utskottets mening kan den beskrivna ordningen uppfattas som ett beaktansvärt problem som i enskilda fall skulle kunna leda till olämpliga resultat. Samtidigt vill utskottet emellertid framhålla att man inte får överbetona betydelsen av problemet; normalt bör nämligen detta hinder mot att ett vittne lämnar uppgifter till domstolen kunna röjas undan genom att den till vars förmån frågeförbudet är uppställt lämnar sitt samtycke till vittnesförhöret. Att så sker underlättas för övrigt av den möjlighet som domstolen har att förordna om vittnesförhör inom stängda dörrar och om sekretessbeläggning av de uppgifter som därvid lämnas.

Utskottet anser emellertid att det finns ett intresse av att spørsmålet

rörande en samordning av reglerna om uppgiftsskyldighet å ena sidan och om frågeförbudet i RB å andra sidan uppmärksammas närmare. För att så sker talar också det förhållandet att det spörsmål motionären aktualiserat rymmer en rad känsliga och svårlösta frågor som gäller intressen rörande bl. a. sekretessen för uppgifter hos vissa yrkesutövare med särskild förtroendeställning i förhållande till allmänheten, myndigheternas behov av information på angelägna områden och inte minst effektiviteten i rättskipningen.

Enligt utskottets mening bör saken lämpligen kunna tas upp i samband med de överväganden som görs i regeringskansliet med anledning av den tidigare nämnda, av riksdagen begärda översynen rörande bl. a. vilka yrkesgrupper frågeförbudet skall omfatta. Utskottet utgår från att så sker utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandet kan därför lämnas utan bifall.

Strafföreläggande vid smitning

I motion 1649 efterlyses en uppdelning i två svårhetsgrader av det s. k. smitningsbrottet i avsikt att strafföreläggande skall kunna användas vid de lindrigare fallen.

Strafföreläggande är en form av summarisk straffprocess. De grundläggande reglerna om institutet ges i 48 kap. rättegångsbalken. I korthet innebär reglerna följande.

Strafföreläggande handhas av åklagare och får utfärdas om förutsättningar för allmänt åtal föreligger. Strafföreläggande får utfärdas endast beträffande brott för vilka stadgas enbart böter (dock ej normerade böter) och beträffande brott för vilka stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Det högsta antal dagsböter som får föreläggas uppgår till 100 (4 §).

Strafföreläggande innebär att den misstänkte föreläggs ett bötesstraff som han antingen omedelbart eller inom viss tid får välja att godkänna eller inte godkänna. Även förverkande av egendom eller annan sådan särskild rättsverkan skall i förekommande fall omfattas av föreläggandet (2 §).

Hinder för utfärdande av strafföreläggande föreligger om föreläggandet inte tar upp alla brott av den misstänkte som enligt åklagarens vetskap förekommer till bedömning. Om en målsägande har förklarat att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller har begärt att åtal skall väckas, får strafföreläggande inte heller utfärdas (5 §). Särskilda bestämmelser gäller i fråga om militära brottmål.

Enligt 40 § åklagarinstruktionen (1974:910) bör åklagare, om förutsättningar föreligger, meddela den misstänkte strafföreläggande i stället för att väcka åtal.

Strafföreläggande utfärdas enligt särskilt formulär och undertecknas av åklagaren. Föreläggandet skall innehålla uppgifter om den misstänkte, om brottet med angivande av tid och plats samt övriga omständigheter som krävs för att känneteckna det, om tillämpliga lagrum samt om det bötesstraff och

den särskilda rättsverkan som föreläggs den misstänkte (6 §).

Strafföreläggandet godkänns genom att den misstänkte undertecknar och till rikspolisstyrelsen sänder en förklaring att han erkänner gärningen och godtar det straff och den eventuella särskilda rättsverkan som anges i föreläggandet. Ett godkänt strafföreläggande gäller som dom som har vunnit laga kraft (3 § andra stycket).

Det brott som brukar kallas smitning regleras i 5 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott (trafikbrottslagen). En vägtrafikant som haft del i uppkomsten av en trafikolycka och som genom att avlägsna sig från olycksplatsen undandrar sig att medverka till de åtgärder vartill olyckan skäligen bör föranleda eller som undandrar sig att uppge namn och hemvist eller lämna upplysningar om händelsen döms till fängelse i högst ett år eller böter.

Av det sagda framgår att brottets straffskala är sådan att strafföreläggande inte får utfärdas.

Motionären anför att åtskilliga fall av smitning är relativt lindriga, t. ex. avvikande efter vållande av en mindre skada på en annan bil. Motionären anser att trafikbrottslagen bör ändras så att strafföreläggande skall kunna tillämpas på sådana förseelser.

En av huvudlinjerna vid reformarbetet på rättsväsendets område är sedan åtskilliga år tillbaka att rationalisera verksamheten så att de rättsvårdande organens resurser i större utsträckning kan tas i anspråk för lagföring av allvarigare brottslighet. Utvecklingen har följt olika linjer. Dels har lagföringen av mindre brott stegvis flyttats över från handläggning vid domstol till summariska reaktionsformer som handhas av åklagare eller polis. Dels har man genom andra lagstiftningsåtgärder (bl. a. avkriminalisering) sökt begränsa utrymmet för straffrättsliga ingripanden.

För att driva denna utveckling vidare beslutade regeringen sommaren 1983 om ett särskilt program för att utnyttja rättsväsendets begränsade resurser mera rationellt. En åtgärd bestod i att regeringen åt riksåklagaren uppdrog att avge förslag om begränsningar i straffrättens tillämpningsområde och därvid särskilt ange områden som lämpar sig för avkriminalisering.

Riksåklagaren har redovisat uppdraget i två rapporter. I den första rapporten, dagtecknad i mars 1984, har riksåklagaren lagt fram en rad förslag på trafikrättens område. Ett av förslagen avser gradindelning av straffstadgandet i den bestämmelse som motionären tar upp. Riksåklagarens förslag tar bl. a. sikte på att möjliggöra beivrande genom strafföreläggande.

Riksåklagarens förslag bereds för närvarande inom kommunikationsdepartementet. Avsikten är att förslagen tillsammans med en inom departementet upprättad promemoria skall remissbehandlas under våren 1985.

Eftersom den fråga som motionsönskemålet avser redan är föremål för överväganden inom regeringskansliet anser utskottet att någon riksdagens åtgärd inte är påkallad. Bifall till motion 1649 avstyrks därför.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Allmänna domstolarna* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 940 580 000 kr.,
2. beträffande *antalet nämndemän i tingsrätt m. m.*
att riksdagen avslår motion 1984/85:380 i denna del, motion 1984/85:454 i denna del (yrkande 6 delvis), motion 1984/85:691 i denna del, motion 1984/85:968 i denna del, motion 1984/85:1534 i denna del (yrkande 6) och motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 7 delvis och yrkande 8),
3. beträffande *ersättning till nämndemän*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 9) och motion 1984/85:2395 i denna del (yrkande 4),
4. beträffande *domarbanan*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1244 i denna del (yrkande 4),
5. beträffande *frågeförbudet i rättegångsbalken*
att riksdagen avslår motion 1984/85:585,
6. beträffande *strafföreläggande vid smitning*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1649.

3. **Allmänna förvaltningsdomstolarna.** Regeringen har under punkt D 3 (s. 91–94) föreslagit riksdagen att till Allmänna förvaltningsdomstolarna för budgetåret 1985/86 anvisa ett förslagsanslag av 308 427 000 kr.

Motioner

I motion 1984/85:380 av Allan Ekström (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 beträffande antal nämndemän i länsrätt.

I motion 1984/85:454 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 såväl beträffande antal nämndemän i länsrätt som beträffande bestämmelser om omröstning i ifrågavarande domstolar (yrkande 6 delvis).

I motion 1984/85:691 av Ewy Möller (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 om antalet nämndemän i länsrätt.

I motion 1984/85:968 av Margaretha af Ugglas m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 om antalet nämndemän i länsrätt.

I motion 1984/85:1652 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att, med verkan från nästa mandatperiod, de före den 1 juli 1983 gällande reglerna beträffande lekmannamedverkan i våra domstolar åter skall gälla (yrkande 7 delvis).

Hearing

I fråga om uppvaktning, hearing och inkomna skrifter i ärendet hänvisar utskottet till redogörelsen härför under punkt 2 ovan.

Utskottet

Medelsberäkningen

Regeringens förslag under denna punkt innebär en ökning av anslaget med i det närmaste 8,4 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår; totalt föreslås ett anslag av 308,4 milj. kr. Uppräkningsen av anslaget hänför sig till ökade löne- och lokalkostnader samt till förbättrade arvoden åt nämndemän.

Anslagsberäkningen sker i år – liksom beträffande de allmänna domstolarna – med utgångspunkt i ett begränsat huvudförslag om besparingar. Vid budgetbehandlingen förra året (JuU 1983/84:23 p. 3) noterades att arbetsläget i kammarrätterna ingav oro. Som departementschefen konstaterar i årets budgetproposition är förhållandet detsamma i år. Tillgängliga statistiska uppgifter ger vid handen att antalet balanserade mål åren 1981–1984 för kammarrätterna sammantaget ökat från 15 100 till 25 500. Målutvecklingen i länsrätterna däremot går i motsatt riktning. Statistiken över antalet inkomna och antalet balanserade mål samma år för länsrätterna sammantaget visar sjunkande siffror.

Vid bedömningen av medelstilldelningen till de allmänna förvaltningsdomstolarna vill utskottet rent allmänt hänvisa till sina överväganden beträffande de allmänna domstolarna under punkt 2 ovan. Utskottet vill också här framhålla vikten av att arbetsförhållandena i domstolarna förblir sådana att standarden i dömandet och rättsvården i övrigt behålls. Medborgarnas krav på rimlig service får inte åsidosättas. Den oro beträffande arbetsläget som utskottet uttalar i fråga om de allmänna domstolarna gäller i allt väsentligt även de allmänna förvaltningsdomstolarna, och särskilt kammarrätterna. I fråga om kammarrätterna noterar utskottet med tillfredsställelse vad departementschefen anfört om vidmakthållande och utökande av de tillfälliga förstärkningar som tillförts domstolarna för innevarande budgetår. I övrigt vill utskottet hänvisa till vad utskottet i det föregående beträffande de allmänna domstolarna sagt om hur nödvändiga inskränkningar bör ske.

Med dessa uttalanden tillstyrker utskottet regeringens förslag till medelsanvisning för budgetåret 1985/86.

Antalet nämndemän i länsrätt

Enligt en ändring år 1983 i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar är länsrätt domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. Endast om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet får fyra nämndemän sitta i rätten (prop. 1982/83:126, JuU 32, SFS 1983:372). Den dessförinnan gällande ordningen innebar att tre nämndemän vid sidan av den lagfarne domaren var tillräckligt för att länsrätten skulle vara domför men den medgav samtidigt utan begränsning att fyra nämndemän fick ingå i rätten. Det var vanligt att fyra nämndemän anlätades.

I motionerna 380, 454, 691, 968 och 1652 begärs att den gamla ordningen återinförs.

I lagstiftningsärendet år 1983 uttalade utskottet bl. a. att fyra nämndemän i fortsättningen borde medverka endast när det av sakliga skäl är motiverat.

Med anledning av ett motionsyrkande fann utskottet i april 1984 inte anledning till annat ställningstagande i frågan än utskottet gett uttryck för år 1983.

När frågan nu ånyo har aktualiserats gör utskottet samma bedömning som i fjol, och utskottet avstyrker med anledning därav bifall till motionerna.

I fråga om ersättning till nämndemän hänvisar utskottet till vad utskottet anfört under punkt 2 ovan.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen till *Allmänna förvaltningsdomstolarna* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 308 427 000 kr.,

2. beträffande *antalet nämndemän i länsrätt*

att riksdagen avslår motion 1984/85:380 i denna del, motion 1984/85:454 i denna del (yrkande 6 delvis), motion 1984/85:691 i denna del, motion 1984/85:968 i denna del och motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 7 delvis).

4. **Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 4 (s. 94 och 95) och hemställer

att riksdagen till *Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 36 020 000 kr.

5. **Utrustning till domstolar m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 5 (s. 95 och 96) och hemställer

att riksdagen till *Utrustning till domstolar m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 15 900 000 kr.

6. **Byggnadsarbeten för domstolsväsendet.** Utskottet, som noterar att regeringen i den nyligen framlagda propositionen 1984/85:125, bil. 1, föreslår riksdagen att till Byggnadsarbeten för domstolsväsendet på tilläggsbudget III för innevarande budgetår anvisa ett reservationsanslag av 22 milj. kr., tillstyrker regeringens nu aktuella förslag under punkt D 6 (s. 96 och 97) och hemställer

att riksdagen till *Byggnadsarbeten för domstolsväsendet* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 54 000 000 kr.

Stockholm den 26 mars 1985

På justitieutskottets vägnar

LISA MATTSON

Närvarande: Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Karin Söder (c), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Lars-Erik Lövdén (s), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s) och Inger Wickzén (m).

Reservationer

1. Antalet nämndemän i tingsrätt m. m. (punkt 2, mom. 2)

Karin Söder (c), Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp) och Inger Wickzén (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "Utskottet vill" och slutar på s. 8 med "aktuella motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

När utskottet nu på nytt behandlar frågan om antalet nämndemän i tingsrätt vill utskottet framhålla att det från såväl allmänt demokratiska synpunkter som av rättssäkerhetsskäl är angeläget att den i ett mål medverkande nämndemannagruppen har en så bred förankring i samhället som möjligt och en i politiskt hänseende allsidig sammansättning. Minskningen av nämndemännens antal från fem till tre i de flesta mål i tingsrätt innebär att den önskvärda allsidigheten och bredden har försämrats inom den del av rättskipningen där tyngdpunkten i praktiken ligger för de allra

flesta människor. Utskottet vill här som sin bestämda mening framhålla att de skäl som i lagstiftningsärendet år 1983 ansågs tala för att nämndemännen bör vara fem i mål om brott för vilka gäller visst straffminimum i princip talar med samma styrka för denna sammansättning även i övriga mål. Gränsen mellan å ena sidan mål som innehåller komplicerade bevisvärderingsfrågor och grannliga överväganden i fråga om påföljdsval och å andra sidan mål utan sådana inslag går inte vid två års fängelse som straffminimum för brottet. Det kan nämligen inte sägas att frågorna om bevisvärdering och påföljdsval generellt sett är vare sig mera ofta förekommande eller mera grannliga i mål av den allvarigare kategorin än i mål av den andra kategorin. Det kan inte heller sägas att påföljderna i mål av den ena kategorin generellt är mera ingripande för den tilltalade än i mål av den andra kategorin. Betydelsen av omsorg och grannligheten vid rättens bedömning kan i stället med fog sägas vara lika stor i båda slagen av mål, och prövningen av alla enskildheter i ett mål kan allmänt sett antas ske på ett bättre sätt och med större säkerhet om fem lekmän deltar i stället för endast tre. Mycket tyder på att negativa konsekvenser av förändringen nu har börjat ge sig till känna, och det finns påtagliga risker för att allmänhetens förtroende för rättskipningen minskar. Vad nu sagts leder utskottet till uppfattningen att domförhetsreglerna för tingsrätt bör ändras på så sätt att den ordning som gällde före ändringen år 1983 återinförs: det antal nämndemän som normalt skall delta i avgörandena bör således bestämmas till fem.

När det härefter gäller reglerna för omröstning anser utskottet att den nu förordade ändringen av domförhetsreglerna bör få till följd att de gamla omröstningsreglerna återtas. De skäl som i samband med 1971 års underrättsreform anfördes för den omröstningsordningen äger nämligen fortfarande bärkraft. För en utförlig redovisning av ämnet hänvisar utskottet till prop. 1969:44 s. 197–221, 1LU 38 s. 51 och JuU 1981/82:40 s. 8.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att de före den 1 juli 1983 gällande reglerna för nämndemäns medverkan i tingsrätt bör återinföras. Detta bör ske snarast möjligt och på ett sätt som föranleder minsta möjliga övergångsproblem.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna 380, 454, 691, 968, 1534 och 1652 i aktuella delar har anfört bör ges regeringen till känna.

Med det ställningstagande som utskottet nu gjort i fråga om antalet nämndemän tillgodoses önskemålet i motion 1652 om en tätare tjänstgöringsfrekvens för nämndemännen. Någon ytterligare åtgärd i denna del från riksdagens sida erfordras därför inte.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande antalet nämndemän i tingsrätt m. m.

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:380 i denna del, motion 1984/85:454 i denna del (yrkande 6 delvis), motion 1984/85:691 i denna del, motion 1984/85:968 i denna del, motion

1984/85:1534 i denna del (yrkande 6) och motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 7 delvis och yrkande 8) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

2. Ersättning till nämndemän (punkt 2, mom. 3)

Karin Söder (c), Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp) och Inger Wickzén (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 10 med "När det" och slutar på s. 11 med "snarast därefter" bort ha följande lydelse:

När det härefter gäller frågan vilken metod för arvodering som är den lämpligaste vill utskottet framhålla att den av departementschefen förordade modellen – alternativ B – kommer att kräva en administrativt tung och dyrbar apparat för att fungera; sålunda skall enligt den modellen varje enskild nämndemans ekonomiska förhållanden granskas och tilläggsbelopp bestämmas individuellt. Utskottet anser denna lösning olämplig. Samma invändningar kan i princip riktas också mot alternativ C.

Denna lösning som utskottet anser vara bäst är alternativ A som innebär ett bibehållande av den nuvarande ordningen jämte en uppräknig av ersättningsbeloppet. Enligt utskottets mening bör det ekonomiska utrymme som avsatts för nämndemännen fördelas lika mellan alla nämndemän. Därigenom undviker man att missgynna dem som utför nämndemannauppgifter på fritid eller som på grund av uppdraget flyttar sina övriga sysslor till tid som eljest varit ledig.

Vad utskottet nu uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande ersättning till nämndemän

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 9) och motion 1984/85:2395 i denna del (yrkande 4) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Antalet nämndemän i länsrätt (punkt 3, mom. 2)

Karin Söder (c), Björn Körlof (m), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), och Inger Wickzén (m) anser – under förutsättning av bifall till reservation 1 –

dels att den del av utskottets yrkande på s. 19 som börjar med "När frågan" och slutar med "till motionerna" bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till de argument för en bred och allsidig lekmanamedver-

kan som utskottet har redoisat i det föregående i fråga om tingsrätternas sammansättning anser utskottet att även för länsrätternas vidkommande den tidigare gällande ordningen bör återinföras. Detta bör ske på motsvarande sätt som utskottet förordat beträffande tingsrätterna.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna i denna del har anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande antalet nämndemän i länsrätt

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:380 i denna del, motion 1984/85:454 i denna del (yrkande 6 delvis), motion 1984/85:691 i denna del, motion 1984/85:968 i denna del och motion 1984/85:1652 i denna del (yrkande 7 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Bilaga I

Skrift till justitieutskottet från Sveriges domareförbund den 22 februari 1985

Regeringen har i budgetpropositionen för budgetåret 1985/86 för *de allmänna domstolarna* föreslagit att anslagsposten under D 2 Förvaltningskostnader skall minskas med 10 milj. kr. Som motivering har föredragande departementschefen anfört: Under år 1983 och 1984 har den tidigare ökningen av antalet mål och ärenden i de allmänna domstolarna brutits. Minskningen av antalet mål torde dock inte fullt ut motsvaras av en minskning av domstolarnas arbetsbörda. En fortsatt ökning av förhandlingstiderna tyder sålunda på att målen har blivit färre men av mer komplicerad art. – Vid en samlad bedömning – där också det fortlöpande rationaliseringsarbetet vägs in – förklarar departementschefen att en begränsad tillämpning av huvudförslaget kan ske utan att effektiviteten och rättssäkerheten vid domstolarna sätts i fara.

Domstolsverket (DV) har i "Domstolsverket informerar" redovisat sin bedömning av förslaget. Enligt DV minskas förvaltningsanslaget för 1985/86 för de allmänna domstolarna med c:a 13,8 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. DV har härvid beräknat att – utöver det minskade anslaget på 10 milj. kr. – förslaget även innefattar otillräcklig prisomräkning på 2,0 milj. kr. och otillräcklig löneomräkning på 1,4 milj. kr. jämte viss avskrivning av investeringar på 0,4 milj. kr. DV har som sin kommentar vidare anfört att den anslagsminskning som skett innevarande budgetår inneburit en påfrestning på domstolsorganisationen. Den fortsatta anslagsminskningen för 1985/86 kan inte enbart bemästras genom rationaliseringar. Domstolsorganisationen måste minskas så höggradigt att en personalminskning sannolikt inte kan genomföras utan att uppsägningar kommer i fråga.

I fråga om *de allmänna förvaltningsdomstolarna* innebär förslaget i budgetpropositionen en nedskärning av förvaltningsanslaget under D 3 med 8 milj. kr. I fråga om länsrätterna, där den s. k. förstärkningsorganisationen avses vara avvecklad till den 1 juli 1985, föreslås minskning av anslaget ske med 9 milj. kr. Däremot beräknas kammarrätterna behöva tillföras ökade resurser, vilka uppenbarligen beräknats till 1 milj. kr.

DV har beräknat att förvaltningsanslaget i själva verket minskas med 9,2 milj. kr.; otillräcklig pris- och löneomräkning uppgår till 1,2 milj. kr. DV har vidare framhållit, att verket i sin anslagsframställning anfört att för att kammarrätternas balansavarbetning skall kunna ske med önskvärd snabbhet minskningen av anslaget för förvaltningsdomstolarna bör begränsas till 2,5 milj. kr. I likhet med förhållandet för de allmänna domstolarna kan enligt DV den personalminskning som annars blir nödvändig inte genomföras utan att uppsägningar kommer i fråga.

De framlagda förslagen inger enligt domareförbundets uppfattning mycket stark oro för den dömande verksamhetens bedrivande.

Vad till en början gäller *tingsrätterna* har – som DV uttalade i sin anslagsframställning – resurserna under perioden 1978–82 inte ökat i sådan utsträckning att de motsvarat den stegrade arbetsbelastningen under dessa år. Förbundet anser att man inte bör fästa så stort avseende vid att, såsom görs i budgetpropositionen, den tidigare ökningen av antalet mål och ärenden brutits under 1983 och 1984. De i propositionen i annat sammanhang redovisade statistiska uppgifterna om brottsutvecklingen m. m. visar att antalet anmälda brott under dessa år i stort fortsatt att stiga. En minskning har redovisats beträffande narkotikabrottsligheten, vilket i och för sig är glädjande, om detta förhållande verkligen beror på en faktisk nedgång av denna brottslighet. Det kan dock sättas i fråga om tendensen kommer att bestå. I budgetpropositionen föreslås sålunda att polis- och åklagarorganisationerna tillförs ökade resurser som avses i första hand bli inriktade på insatser för bekämpande av ekonomisk brottslighet samt narkotika- och våldsbrottslighet. Dessa insatser, som särskilt har prioriterats i budgetpropositionen, måste rimligen medföra att ett ökat antal brottmål av kvalificerat slag tillförs domstolarna.

I fråga om de s. k. eko-brottmålen överväges för närvarande att de skulle handläggas av s. k. eko-domstolar. Domareförbundet, som avstyrkte en sådan ordning och i stället förordade rättegångsutredningens förslag, anförde i sitt remissyttrande för det fall eko-kommissionens förslag skulle följas bl. a. följande:

Kommissionen beräknar med utgångspunkt från 1982 års målmängd antalet domarårsarbetskrafter för att klara Eko-målen till 25 men förklarar vidare att till detta antal måste läggas ytterligare tio domare för att det skall finnas minst en Eko-domare vid varje Eko-tingsrätt. Dessa domarårsarbetskrafter räknar kommissionen med skall tillskapas genom en omfördelning av nu befintliga domarresurser. Enligt domareförbundet torde det dröja åtskilliga år – om överhuvudtaget någonsin – innan en dylik omfördelning kan göras. Den minskning av antalet brottmål som vid ett genomförande av kommissionens förslag kommer att ske vid berörda tingsrätter är så liten att det inte kan leda till någon indragning av en domartjänst vid den domstolen. Enligt förbundet måste man tvärtom räkna med att ett flertal nya domartjänster måste tillskapas för att kunna behandla de mål som kommissionen föreslår skall styras till Eko-tingsrätterna. Dessa kostnader tillsammans med kostnaderna för de åtta fast anställda ekonomiska sakkunniga ledamöter, som kommissionen föreslår skall tillskapas, kommer att leda till årliga merkostnader upp emot 10 miljoner kr. Om man däremot låter Eko-målen kvarligga vid landets tingsrätter bortfaller såväl kostnaden för nya domartjänster som för de fasta sakkunniga ledamöterna.

De problem med resurserna på personalsidan som kan uppstå genom inrättande av s. k. ekodomstolar synes inte ha vägts in i budgetpropositionen. Den ändrade ordningen avses tydligen kunna klaras inom ramen för tillgängliga medel.

Det har förklarats att drygt 100 domare från tingsrätter och hovrätter, som

skall handlägga eko-mål, kommer under de två närmaste budgetåren att genomgå särskild utbildning under fyra veckor. Det bortfall av arbetskraft för handläggning av dessa domares ordinarie arbetsuppgifter skall inte kompenseras genom anslag för vikarier på tjänsterna. Detta skulle innebära ett bortfall av drygt 10 årsarbetskrafter för domare och skulle medföra en ökning av balanser m. m. Det framstår som rimligt att vid anslagsberäkningen tas hänsyn till nu nämnda förhållande.

Vad särskilt gäller *hovrätterna* har DV i sin anslagsframställning framhållit att arbetsläget i dessa under flera år blivit alltmer ansträngt och att en balansökning under 1983 skett med 7,5 procent. – Under en följd av år har antalet fullföljda mål till hovrätterna successivt ökat. Det är svårt att ha någon klar uppfattning om orsaken; sannolikt sammanhänger detta med ett ökat ifrågasättande av riktigheten av gjorda ställningstaganden med krav på överprövning av meddelade domar och beslut.

Anslagen är redan under innevarande budgetår så snävt tilltagna att flera domstolar har svårt att bemästra sin arbetsbörda, med ökade väntetider för allmänheten och stressymptom hos personalen som följd. Ett genomförande av det framlagda förslaget kommer beträffande *de allmänna domstolarna* att medföra att tider för avgörande av mål och ärenden av olika slag – t. ex. även inskrivningsärenden – kommer att förlängas och att ökade balanser uppkommer. Detta är inte acceptabelt från rättsvärdande synpunkter. Ett viktigt moment i rättssäkerheten är att en part får sin sak prövad i rimlig tid.

I fråga om *länsrätterna* har en minskning av personalkaderen m. m. skett genom en successiv indragning av den s. k. förstärkningsorganisationen. Nu föreslås en fortsatt nedskärning av länsrätternas hittillsvarande resurser. Enligt förbundets uppfattning har man även här gått fram alltför drastiskt. Det framstår som uppenbart att målsättningen att skattemålen i allmänhet bör ha en omloppstid på högst ett år – vilken målsättning i och för sig inte är särskilt hög – inte kan uppfyllas med de förslag till anslagstilldelning som framläggs. En genomsnittlig omloppstid på ett år innebär även för de tyngre skattemålens del att omloppstiden uppgår och kanske även överstiger två år. Dessa förhållanden är inte tillfredsställande för de enskilda parterna och inte heller från samhällets synpunkt. Avarbetningstakten har också varit mycket hårt uppdriven. Det framstår från rättssäkerhetssynpunkt som angeläget att något större tid kan läggas ner på målen, bl. a. utformningen av domskälen, än vad som hitintills har varit möjligt.

I fråga om *kammarrätterna*, för vilka en anslagsökning beräknas med 1 milj. kr., bör framhållas att balanserna till följd av ökad måltillströmning, har ökat starkt under senare år trots att avarbetningstakten stegrats. Till en del beror ökningen på den allmänna fastighetstaxeringen, men även tillströmningen av andra målgrupper har stegrats. Detta illustreras bl. a. av att minskningen av antalet inkommande mål är så pass obetydlig sedan målen från fastighetstaxeringen i stort sett har slutat komma in. Det finns skäl att på nytt erinra om DVs uttalande att, om balansavarbetningen i kammarrätterna

skall kunna ske med önskvärd snabbhet. anslagsminskningen för förvaltningsdomstolarna som helhet bör begränsas till 2,5 milj. kr. (mot 8,0 milj. kr. enligt budgetpropositionen och 9,2 milj. kr. enligt DVs beräkningar). Om förslaget i budgetpropositionen genomförs, blir en fortsatt alltför stor balans av mål i kammarrätterna följden. Redan nu är läget lika bekymmersamt som i mitten av 1970-talet, då riksdagen ägnade problemet betydande uppmärksamhet.

Beträffande förvaltningsdomstolarna bör ytterligare framhållas att de ökade resurser som tillförs skattemyndigheterna självfallet bl. a. får till följd ett ökat antal skattemål, ofta av invecklad beskaffenhet och även i övrigt av sådan karaktär att de inte heller stannar i första instans. I den mån de får koppling till skattebrottmål är det också viktigt att de avgörs skyndsamt, något som får till följd att andra mål, som också kan vara angelägna, får stå tillbaka. Detta förhållande blir allvarigare ju större balanserna är.

Ett genomförande av det framlagda anslagsförslaget innebär en minskning av domstolsorganisationen. Hur nedskärningar skall genomföras framgår inte av budgetpropositionen och kan inte överblickas av domareförbundet. De kan uppenbarligen inte genomföras genom rationaliseringar. Det blir en svår uppgift för DV att genomföra nedskärningarna i samråd med de fackliga organisationerna; uppenbarligen kommer alla kategorier av personal inom domstolarna att beröras.

Förbundet vill i detta sammanhang framhålla ett särskilt förhållande, nämligen *notariemeriteringen*.

Den juridiska utbildningen vid universiteten har genomgående en teoretisk inriktning. Notarietjänstgöring vid tingsrätter och länsrätter har kompletterat denna utbildning med en praktiskt inriktad tjänstgöring. Den är inte enbart att se som ett arbete i vanlig mening med mål och ärenden vid domstolarna utan innebär i väsentlig utsträckning en praktisk inskolning för juridiskt arbete. Domstolarna har här en väsentlig uppgift, vilket också framhållits alltmer under senare tid, t. ex. när det gäller beskrivning av lagmännens och chefsrådmännens uppgifter inom domstolsorganisationen. Notariernas tjänstgöring är alltså inte endast en resursfråga för domstolarna utan måste ses i ett större sammanhang som ett väsentligt inslag i utbildningen av yngre jurister. *Notariemeriteringen* är därför värdefull även för samhället i stort. Även dessa förhållanden måste beaktas när anslagen bestäms.

Förbundet vill vidare erinra om vad *justitieutskottet* anförde i sitt betänkande 1983/84:23 (s. 1-4) rörande anslagen till domstolsväsendet för innevarande budgetår. Utskottet framhöll bl. a. att arbetsläget vid de allmänna domstolarna under senare år varit ansträngt, att på brottmålsidan styrs arbetsbelastningen framför allt av polisens och åklagarmyndigheternas möjligheter att uppdaga och utreda förekommande brottslighet, att allt fler brottmål blivit komplicerade och svårhanterliga, vilket gällde inte minst mål rörande ekonomisk brottslighet och grova narkotikabrott, att samhällets

åtgärder när det gäller den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten givetvis måste omfatta insatser från alla berörda myndigheter och detta gällde inte bara polisen och åklagarna utan också domstolarna samt att kravet på rättssäkerhetens upprätthållande sätter en gräns för möjligheterna att genom rationaliseringsåtgärder och liknande åstadkomma lättnader i fråga om domstolarnas arbetsförhållanden.

Sammanfattning och avslutande synpunkter

Minskningen av anslagen för domstolarnas verksamhet kan enligt förbundets uppfattning inte ske utan att förhållandena för den dömande verksamheten allvarligt störs.

Som justitieutskottet framhöll i sitt betänkande nr 23 vid det förra riksmötet har arbetsläget vid de allmänna domstolarna under senare år varit ansträngt. Detsamma har gällt förvaltningsdomstolarna. Genom en minskning av anslagen för domstolsväsendet kommer enligt förbundets uppfattning en ökning av domstolarnas balanser och tider för målens avgörande att inträda. Dessa förhållanden är otillfredsställande både för de enskilda parterna och ur samhällelig synpunkt. Även för rättssäkerhetens upprätthållande är det allvarligt om domstolarnas resurser skärs ned.

I budgetpropositionen har förklarats att vissa verksamhetsgrenar måste prioriteras framför andra, nämligen kampen mot den ekonomiska brottsligheten, narkotika- och våldsbrottsligheten. Polis- och åklagarväsendena föreslås tillföras ökade resurser för dessa ändamål. Dessa insatser måste rimligen medföra att ett ökat antal brottmål av kvalificerat slag tillförs domstolarna. Särskild utbildning av domare som skall handlägga s.k. eko-mål avses skola ske inom de närmaste två budgetåren. Det bortfall av arbetskraft som då uppkommer för handläggning av de ordinarie arbetsuppgifterna avses inte bli kompenserat. Detta förhållande framstår som klart otillfredsställande.

Domarförbundet, som representerar domare inom olika instanser och domstolsområden, hyser som tidigare framhållits stark oro för den dömande verksamhetens bedrivande om anslagen begränsas såsom föreslås i budgetpropositionen. Förbundet har i och för sig förståelse för att statsmakterna i det rådande statsfinansiella läget noga måste granska alla anslagsposter men anser att man här gått alltför drastiskt fram. Redan DVs anslagsframställning för domstolsverksamheten innebar sålunda beträffande de allmänna domstolarna oförändrat anslag för den reguljära verksamheten 1985/86 och beträffande förvaltningsdomstolarna en nedskärning i förhållande till det nu löpande budgetåret.

Förbundet hemställer att justitieutskottet föreslår riksdagen att bevilja anslag för domstolsväsendet i enlighet med DVs anslagsframställning.

För domareförbundet

LARS WILHELMSON

Bilaga 2

Skrift till justitieutskottet från JUSEK och Statsjänstemannaförbundet den 26 februari 1985

Förvaltningsanslagen för budgetåret 1985/86 till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna

Enligt domstolsverkets bedömning uppgår föreslagna anslagsminskningar, efter löne- och prisomräkning, till 13,8 resp. 9,2 milj. kr. Om riksdagen antar regeringens förslag måste domstolarnas organisation minskas: de allmänna domstolarna med *ca 100 årsarbetskrafter och de allmänna förvaltningsdomstolarna med ca 30 årsarbetskrafter.*

Allmänna domstolarna

Arbetsläget i de allmänna domstolarna har under senare år blivit alltmer ansträngt. Antalet mål och ärenden har fram till 1983 stadigt ökat. Samtidigt har domstolarnas rättsvårdande funktioner krävt ökade arbetsinsatser av domstolspersonalen. Domstolarna har tvingats klara av denna ökade arbetsmängd med i stort sett oförändrade personalresurser. Arbetsläget har inte förbättrats av att antalet mål under 1983 och 1984 blivit färre. Snarare har, till följd av att målen blivit genomsnittligt sett mera arbetskrävande, arbetsläget för domstolarna och domstolspersonalen förvärrats. Någon lättnad i domstolarnas arbetsbelastning är knappast att förvänta under de närmaste åren.

En nedskärning av anslaget till de allmänna domstolarna framstår som oacceptabel enär den skulle ytterligare försvåra domstolarnas svåra arbetssituation och dessutom leda till att den rättssökande allmänhetens redan långa väntetider ytterligare förlängdes.

Allmänna förvaltningsdomstolarna

I förhandlingarna angående ifrågavarande anslag har personalorganisationerna accepterat en nedskärning med tillhoppa 2,5 milj. kr., motsvarande 1 %.

Kammarrätternas arbetssituation är f. n. mycket prekär och förstärkningar är nödvändiga.

Länsrätterna har varit utsatta för stora påfrestningar i samband med avvecklingen av förstärkningsorganisationen (100 tjänster). Länsrätternas förmåga att hålla tidigare hög balansavverkningstakt har under de senaste åren minskat avsevärt. Sålunda är det en skillnad i balansavverkningen mellan 1982 och 1984 på ca 27 000 mål. Detta får självfallet till följd att handläggningstider och därmed allmänhetens väntetider blir alltför långa.

–Förstärkning av kammarrätterna torde kunna ske endast på bekostnad av länsrätterna. Mot bakgrund av ovanstående saknas förutsättningar för ett överförande av medel från länsrätterna till kammarrätterna.

Utöver givna bild måste anmärkas att domstolarna i mycket hög grad använder sig av arbetskraft som inte betalas ur ifrågavarande anslag. Således uppgår antalet lönebidragsanställda, beredskapsarbetare samt ungdomsplatser till ett antal motsvarande ca 100 årsarbetskrafter.

Undertecknade personalorganisationer hemställer att Riksdagen beviljar anslag till de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna i enlighet med domstolsverkets anslagsframställning.

TOBIAS LUND
JUSEK

BERNE PALVALL
Statstjänstemannaförbundet

Innehållsförteckning

Sid.

Domstolsverket	1
Allmänna domstolarna	1
Motioner	1
Hearing m. m.	2
Utskottet	2
Medelsberäkningen	2
Nämndemän i tingsrätt	4
Antal nämndemän m. m.	4
Ersättning till nämndemän	8
Domarbanan	11
Frågeförbudet i rättegångsbalken	12
Strafföreläggande vid smitning	15
Utskottets hemställan	17
Allmänna förvaltningsdomstolarna	17
Motioner	17
Hearing	18
Utskottet	18
Medelsberäkningen	18
Antalet nämndemän i länsrätt	19
Utskottets hemställan	19
Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.	19
Utrustning till domstolar m. m.	20
Byggnadsarbeten för domstolsväsendet	20
Reservationer	21
1. Antalet nämndemän i tingsrätt m. m. (pkt 2, mom. 2) (m, c, fp) ..	21
2. Ersättning till nämndemän (pkt 2, mom. 3) (m, c, fp)	22
3. Antalet nämndemän i länsrätt (pkt 3, mom. 2) (m, c)	22
Bilaga 1	24
Bilaga 2	29

